

SUMMARY

Bezdidko Natalia, Liannoï Yurii. Methodological foundations of correctional help for children with disabilities in conditions of the rehabilitation centers of Ukraine and Germany.

In recent years, Ukraine has been at the forefront of indicators that characterize the effectiveness of state and government care for the population, their health, assistance to vulnerable groups – people with disabilities. Therefore, today special attention is paid to solving a number of tasks related to the rehabilitation of children and people with disabilities aged 0 to 25 years and identifying areas for their adaptation in the social environment. Child disability in Ukraine has a steady upward trend against the background of declining birth rates. This situation requires creation and provision of the necessary conditions for the social rehabilitation of children with disabilities, which will enable them to lead an active life and gradually integrate into society. The urgency of the problem is to create conditions for the rehabilitation of children and persons with disabilities with the subsequent possibility of effective adaptation in active social life and ensuring the social and communicative needs of children with disabilities. Due to classes on correctional-developmental psychological and pedagogical methods used by specialists of the psychological-pedagogical department of Sumy Regional Center for Comprehensive Rehabilitation for Children and Persons with Disabilities in the practice of rehabilitation work with children with disabilities of different ages and nosologies, the child learns to react quickly and correctly in non-standard situations, unloads, strengthens the nervous system, improves psycho-emotional state, stimulates research interest and manipulative activity, balancing vestibular and proprioceptive systems, each person with a disability has the opportunity to perform an individual rehabilitation program, which helps to realize one's individual needs.

Key words: *rehabilitation center, children with disabilities, rehabilitation, correction, correctional and developmental techniques, correctional care, complexity, methodological foundations.*

УДК374.7.091:37.014.3(7-17):477)-028.46

Олена Теренко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0003-1427-921X

Лариса Ключко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0003-1762-5894
DOI 10.24139/2312-5993/2021.08/242-250

ПІВНІЧНОАМЕРИКАНСЬКИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК РЕФОРМУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ОСВІТЬОГО ПРОСТОРУ

Мета статті: проаналізувати північноамериканський досвід розвитку освіти дорослих як чинник реформування вітчизняного освітнього простору. Методи дослідження: для досягнення поставленої мети використовувалася низка загально-теоретичних методів, а саме аналіз, синтез, абстрагування, порівняння, узагальнення та конкретно наукових методів, а саме: термінологічний аналіз, історико-генетичний аналіз, метод наукової екстраполяції. Розглянуто освіту дорослих як важливий інструмент формування громадянського суспільства у США та Канаді. Здійснено компаративний аналіз концептів «активне громадянство» та «демократичне громадянство». Систематизовано принципи неформальної освіти дорослих. Проаналізовано особливості розвитку освіти дорослих в Україні в різні історичні періоди.

Ключові слова: *освіта дорослих, громадянське суспільство, активне громадянство, демократичне громадянство, США, Канада, Україна.*

Постановка проблеми. Глобалізація та інтеграція викликали необхідність запровадження концепції освіти впродовж життя, згідно з якою освіта дорослих є важливим чинником суспільного розвитку й підготовки висококваліфікованих фахівців. Застосування американського та канадського досвіду в галузі освіти дорослих є важливим для вітчизняної педагогічної науки, оскільки наша країна прагне до вдосконалення системи освіти відповідно до міжнародних стандартів та вважається демократичною європейською країною. Освіта дорослих є не тільки інструментом самовдосконалення та саморозвитку, а й засобом формування громадянського суспільства, оскільки сприяє формуванню активних громадян.

Аналіз актуальних досліджень. Вітчизняним компаративістами Н. Бідюк, І. Литовченко, Л. Лук'яною, Н. Терьохіною, О. Огієнко та ін. досліджувались особливості функціонування американської системи освіти. Особливості функціонування канадської системи освіти стали предметом дослідження в працях таких науковців, як М. Борисова, В. Жуковський, Н. Мукан, І. Руснак та ін.

Мета статті – окреслення можливостей використання прогресивного американського і канадського розвитку освіти дорослих у контексті реформування освітньої системи України.

Методи дослідження. Для реалізації поставленої мети доцільним є використання низки загальнотеоретичних методів, а саме: аналізу, синтезу, абстрагування, порівняння та узагальнення, які дають можливість з'ясувати стан розроблення проблеми, сформулювати вихідні положення і висновки; конкретно наукових методів, а саме: термінологічного аналізу, який дозволяє уточнити визначення, розкрити сутність основних понять, історико-генетичного аналізу, який уможливорює простеження генези освіти дорослих, методу наукової екстраполяції, який дозволяє розробити рекомендації щодо творчого використання американського й канадського досвіду у вітчизняному освітньому просторі.

Виклад основного матеріалу. Розвиток освіти дорослих у США і Канаді має тривалі традиції та надбання. У цьому контексті особлива увага приділяється питанню громадянства. У США більш розповсюдженим є концепт «активне громадянство», що передбачає активну участь громадян у той час як у Канаді застосовується концепт «демократичне громадянство», яке зорієнтоване на формування демократичних цінностей. Дані концепти є схожими та взаємодоповнювальними за змістом та сутністю, звертають увагу на важливість солідарності, взаєморозуміння культурних відмінностей, формування громадянського демократичного суспільства.

У Хартії Ради Європи зазначено, що освіта для демократичного громадянства передбачає освіту, навчання, просвітницьку, інформаційну, практичну діяльність, та активні дії, спрямовані на надання тому, хто навчається знань, умінь та навичок, а також моделей поведінки й ціннісного ставлення та захист демократичних прав і обов'язків членів суспільства, цінити різноманітність та відігравати активну роль у демократичному житті для підтримки та захисту демократії та верховенства права (Belanger, 1998).

Освіта для активного громадянства та освіта для демократичного громадянства демонструють, що освіта не може бути відділена від соціального середовища, тому врахування специфіки економічної, політичної, соціальної сфер функціонування громадянського суспільства є важливим для формування активних громадян держави (Beatie, 1999).

Освіта для активного громадянства передбачає надання громадянам знань, умінь та навичок, необхідних для участі в житті суспільства; ведення діалогу та вирішення конфліктних ситуацій, досягнення консенсусу, спілкування та взаємодії, усвідомлення прав і обов'язків людини, норм поведінки в суспільстві (Davis, 2009).

Освіта для активного громадянства є складовим елементом освіти впродовж життя та суспільства, що навчається, й націлене на оволодіння громадянською компетентністю, яка характеризується знанням соціальних, громадянських та політичних структур. А неформальна освіта дорослих передбачає розвиток дорослої людини на засадах демократії, формування соціальних компетентностей, служіння державі (Bloom, 2001).

Організація неформальної освіти є багатогранним процесом, який передбачає планування, демократичне прийняття рішень та дій, активну участь тих, хто навчається, у процесі навчання. Ключовими принципами неформальної освіти дорослих для активного громадянства є принципи добровільності, ініціативності, взаємодопомоги, взаєморозуміння, готовності та прагнення до змін, готовності до колективних дій у громаді.

Прикладом використання можливостей неформальної освіти у практичній діяльності для активного громадянства є народна школа «Хайландер». Дана освітня інституція була заснована в 1932 році як осередок для розв'язання проблем окремих особистостей та проблем спільноти в цілому (Campbell, 2005).

На думку М. Хортон, засновника даного навчального закладу, в основі навчальної діяльності має лежати радикальна ідея, запропонована суб'єктами навчального процесу. Освітні реформи не будуть

характеризуватися високим рівнем ефективності, якщо суб'єкти навчального процесу не будуть залучені до розробки реформ. В основі реформи має лежати попередньо здобутий досвід. Звернення до попереднього навчального досвіду передбачає життєву активність та участь кожного учня у навчальній діяльності. Застосування попереднього навчального досвіду передбачає вихід за межі програм та інтеграцію індивідуального навчального досвіду в колективний навчальний досвід. До 1942 року навчальна діяльність була націлена на навчання лідерів народних рухів, профспілок, а з 1952 року – на подолання міжрасових конфліктів у суспільстві, то на початку XXI століття актуальності набуває економічна й екологічна грамотність, інтеграція економічної та військової політики, формування активної громадянськості (Campbell, 2005).

Методи навчання, що застосовуються в школі «Хайландер», націлені на реалізацію поставленої мети – самоорганізації громади на засадах взаємодії її учасників, беручи до уваги їх життєвий досвід, а не на розбудові суспільства на засадах певної політичної чи релігійної доктрини. Ключовим принципом функціонування «Хайландер» є добровільне об'єднання учасників громади та їх взаємодія. Не менш значущими є принципи демократії, взаємопідтримки та інтегрованої соціальної діяльності. Відмінною рисою даної освітньої інституції є те, що навчальний процес відбувається через діяльність, в основі якої лежить співпраця викладачів та учнів. Педагогічний персонал дотримується думки, що для розбудови громадянського суспільства на засадах демократії необхідною є її інтеграція в повсякденну навчальну діяльність. Навчальний процес побудований таким чином, що учням постійно необхідно вирішувати навчальні завдання за рахунок колективної діяльності. Діяльність викладачів націлена на навчання учнів самостійно приймати рішення та нести відповідальність за своє життя.

Отже, народну школу «Хайландер» можна назвати установою активної громадянськості, яка працює для розбудови демократичного суспільства та виховання активних і відповідальних громадян власної країни.

У нашій державі є вітчизняний досвід реформування освіти дорослих. Так, у XIX – на початку XX століття Х. Алчевська сформувала дидактичні та методичні засади освіти дорослих у недільних школах. Дослідниця видала посібник «Книга дорослих», у якому пояснювались особливості навчання дорослих у недільних школах. Даний посібник перевидавався декілька разів, оскільки застосовувався не лише в недільних школах, а й у недільно-вечірніх класах робітників, бібліотеках, читальнях, на курсах. М. Галушчинський працював директором гімназії та

відкрив загальноосвітній селянський університет, займався розробкою теоретичних засад освіти дорослих на початку ХХ століття та вважається першим вітчизняним андрагогом.

У період до другої світової війни освіта дорослих здійснювалася через рух за ліквідацію неграмотності, який мав місце в гуртках, групах, хатах-читальнях, бібліотеках.

У період після другої світової війни зросла кількість шкіл для робочої та сільської молоді, які, починаючи з 1958 року, були трансформовані в загальноосвітні школи для дорослих. Найбільш розповсюдженою формою освіти дорослих у 70-х роках була лекція, яка читалася в таких післядипломних закладах, як інститути та факультети підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів.

У зв'язку з визнанням Україною незалежності була зруйнована радянська система освіти дорослих: період незалежності України характеризується зниженням чисельності народних університетів та вечірніх шкіл. Даний період визначається зниженням рівня фінансування освіти дорослих та відкриттям приватних гуртків та тренінгів. На початку ХХІ століття послуги з освіти дорослих надають державні навчальні заклади, які працюють у сфері перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників. Послуги з неформальної освіти дорослих надаються некомерційними установами, які займаються розробкою навчальних програм у диверсифікованих освітніх проєктах, здійснюють перепідготовку тренерів для проведення даних навчальних програм та видають науково-методичну літературу.

Наприклад, громадська організація «Знання» здійснює видавництво літератури та заснувала відкритий «Університет сучасних знань»; організація «Просвіта», яка здійснює видавництво літератури та отримує дотацію від держави; Всеукраїнське координаційне бюро «Освіта дорослих України», яке функціонує за підтримки ЮНЕСКО та інтегрує громадські, приватні, кооперативні та державні організації для надання допомоги малозабезпеченим дорослим у навчальній діяльності, особлива увага приділяється особам третього віку. Починаючи з 2000 року, організуються «Тижні освіти дорослих», протягом яких здійснюється оцінка якості послуг із освіти дорослих та нагороджуються провідні організації й андрагоги.

Проблемами неформальної освіти людей пенсійного віку займаються університети третього віку, що були відкриті в Києві, Ковелі, Дніпрі, Кременчуці, Євпаторії.

У 2000 році групою науковців Інституту педагогічної освіти та освіти дорослих була розроблена «Концепція розвитку дистанційної освіти в

Україні», а проект концептуальних положень освіти дорослих в Україні був запропонований у березні 2009 року. У концепціях розкрито сутність понять «освіта дорослих», «дорослість», «зміст освіти дорослих», «дорослий учень», «навчання дорослого», «технології навчання дорослого», «андрагог».

За часів незалежності та переходу України до ринкової економіки актуальним стає розвиток умінь та навичок адаптуватися до постійно змінних та кризових ситуацій. Вітчизняна система освіти дорослих має розвиватися, ураховуючи вітчизняні культурні та історичні особливості, специфіку вітчизняного менталітету й особливості формування світової системи освіти дорослих.

Таким чином, актуальності набуває запозичення та творче застосування у вітчизняній системі освіти дорослих канадського та американського досвіду. Так, удосконаленню рівня функціонування вітчизняної системи освіти дорослих сприятимуть такі положення.

Розробити нормативно-правову базу функціонування системи освіти дорослих: ухвалити законодавчі та регламентуючі акти, спеціальні закони або відповідні частини загальних законів про освіту, у яких розкривалися б поняття, функції, завдання освіти дорослих; статус, категорії дорослих учнів; склад контингенту освіти дорослих; джерела фінансування освіти дорослих (урядове фінансування, гранти, співпраця з бізнесовими структурами, службами зайнятості, інші фінансові ресурси); права й обов'язки суб'єктів педагогічного процесу; інституалізувати освіту дорослих як незалежну сферу розвитку освіти, адже відсутність законодавчих норм породжує неузгодженість наукових досліджень і відсутність структурної єдності системи освіти дорослих.

Підвищити рівень розвитку ключових теоретичних, методологічних, технологічних, науково-методичних засад освіти впродовж життя, ураховуючи психологічні особливості дорослої людини, адже незначна кількість наукових досліджень та розробок технологічних особливостей навчання дорослих впливає на зниження рівня ефективності здійснення педагогічного процесу.

Залучення суспільних рухів до формування способів організації освіти дорослих.

Формування співпраці між інституціями освіти дорослих та ринком праці, що сприятиме прийняттю до уваги запитів замовників. Сформувати концепцію гнучкої, багаторівневої диверсифікованої системи освіти дорослих. Здійснити вітчизняні дослідження освіти дорослих для зібрання статистичних даних, що демонструють вік, стать, родинний та соціальний

статус, рівень функціональної грамотності дорослих учнів. Відкрити кафедри андрагогіки, андрагогічної майстерності, факультети андрагогіки в педагогічних закладах вищої освіти та закладах підвищення кваліфікації, викладачі яких будуть забезпечувати підготовку консультантів, тьюторів, соціальних працівників.

Ввести спеціальність «андрагогіка» в перелік спеціальностей післядипломної професійної освіти. Здійснювати підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації андрагогів у магістратурі на спеціальних тренінгах, курсах, за рахунок стажування за кордоном.

Запровадження додаткових пільг, фінансових та соціальних заохочень для формування вмінь адаптуватися до складних та диверсифікованих умов життя. Сформувати організаційну структуру освіти дорослих, застосовуючи навчальні заклади та структурні підрозділи різних форм власності, а саме державної, громадської, приватної. Підвищити рівень ефективності дистанційної освіти дорослих, яка формує масовість, загальнодоступність та безперервність професійної освіти. Підвищити рівень ефективності просвітницької діяльності, яка націлена на підвищення рівня культури та соціальної активності громадян. Визнати освіту дорослих обов'язковою складовою системи неперервної освіти, розширити й удосконалити систему неформальної освіти дорослих в умовах професійної діяльності та у вільний від роботи час, оскільки даний вид освітніх послуг є джерелом розвитку мотиваційної сфери особистості формуючи навички самовдосконалення та духовного розвитку.

Забезпечити валідацію та сертифікацію попередньо здобутої освіти, що є фактором розширення індивідуальної навчальної траєкторії, сприяє підвищенню навчальної мотивації, сприяє професійному розвитку й підготовці висококваліфікованих кадрів, які є запорукою функціонування економіки заснованої на знаннях.

Розробити програму, що враховує особливості людей похилого віку та людей, які не володіють державною мовою. Проводити заходи, спрямовані на пропаганду освіти впродовж життя та неперервного самовдосконалення. Розробити систему маркетингу консультаційної та інформаційної підтримки освіти дорослих. Забезпечити реалізацію стратегії партнерства з освіти дорослих на міжнародному рівні.

Висновки. Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що американський та канадський досвід у сфері освіти дорослих дозволить гармонізувати національні традиції та світові надбання на засадах гуманізму й демократизму, надати високоякісні

освітні послуги дорослому населенню, синхронізувати вітчизняну систему освіти дорослих зі світовими тенденціями, забезпечити умови ефективного розвитку освіти дорослих та її вплив на економічний розвиток держави.

Перспективами для подальших досліджень вважаємо проведення порівняльно-педагогічних досліджень стосовно проблеми визнання результатів неформальної освіти дорослих у зарубіжних країнах.

ЛІТЕРАТУРА

- Avis, J. (1995). The Validation of Learner Experience: A Conservative Practice. *Studies in the Education of Adults*, 27 (2), 173-187.
- Baker, H. (1993). A History of CAUCE: Its Formation, Development, and Role. *Canadian Journal of University Continuing Education*, Vol. 21, 37-65.
- Beatie, E. (1999). *Montreal Public Education in the Mass Media: National Farm Radio Forum on CBC Radio*. Concordia: Concordia University.
- Belanger, C. (1998). Prior Learning Assessment (PLA) in Canadian Universities. *Canadian Journal of Higher Education*, Vol. 28, 99-120.
- Bloom, M. (2001). *The Brain Gain: Economic Effects of Recognizing Learning and Learning Credentials in Canada*. Ottawa : Conference Board of Canada.
- Campbell, A. (2001). *Breaching the Barriers to Workplace Literacy*. Ottawa: The Conference Board of Canada.
- Campbell, A. (2005). *Profiting from Literacy: Creating a Sustainable Workplace Literacy Program*. Ottawa: The Conference Board of Canada.
- Davis, R. (2009). *Building a Road Map for the "Lost Highway" of Adult Learning: The Legacy of the Adult Learning Knowledge Centre*. Ottawa: Adult Learning Knowledge Centre.
- Davison, Ph. (2009). *Understanding PLAR as an Asset-Based Approach to Increase Participation in Adult Learning: Perspectives from Users, Service Providers and Stakeholders*. Ottawa: Adult Learning Knowledge Centre, Canadian Council on Learning.
- Day, M. (2000). *Developing Benchmarks for Prior Learning Assessment – Practitioner Perspectives*. Toronto : Human Resources Development Canada.

РЕЗЮМЕ

Теренко Елена, Ключко Лариса. Североамериканский опыт развития образования взрослых как важный фактор реформирования отечественного образовательного пространства.

Цель статьи: проанализировать североамериканский опыт развития образования взрослых как важный фактор реформирования отечественного образовательного пространства. Методы исследования: для достижения поставленной цели использовался комплекс общетеоретических методов, а именно анализ, синтез, абстрагирование, сравнение, обобщение, и конкретно-научных методов, а именно: терминологический анализ, историко-генетический анализ, метод научной экстраполяции. Рассмотрено образование взрослых как важный элемент формирования гражданского общества в США и Канаде. Проведен компаративный анализ концептов «активное гражданство» и «демократическое гражданство». Систематизировано принципы неформального образования взрослых. Проанализированы особенности развития образования взрослых в Украине в разные исторические периоды.

Ключевые слова: образование взрослых, гражданское общество, активное гражданство, демократическое гражданство, США, Канада, Украина.

SUMMARY

Terenko Olena, Klochko Larysa. North American experience of adult education development as an important factor of national educational space reformation.

The aim of the article is to analyze North American experience of adult education development as an important factor of national educational space reformation. Methods of research: for fulfilment of the mentioned aim the following methods are applied: a system of general theoretical methods, in particular analysis, synthesis, comparison, abstraction, concrete scientific methods in particular term analysis and historical genetic analysis. Nowadays informal adult education is viewed as a means of adult educational needs fulfilment, their perfection and self-development and as a mechanism of democratic society formation, for it helps to form socially active citizens, who are mobile in professional and social contexts to rapid changes in social environment. Key concepts in American and Canadian state and society formation are "activity", "civil society", "democratic society". Movement for civil rights is the most vivid social phenomenon in Canadian and American history.

Analysis of peculiarities of adult education development in different historical periods in Ukraine is conducted. Adult education as an important element of civil society formation in the USA and Canada is viewed. Analysis of concepts "active citizenship" and "democratic citizenship" is conducted. Principles of informal adult education are systematized. Recommendations concerning creative application of positive ideas of American and Canadian experience in national adult education system are worked out.

Results of the conducted research work give opportunity to state that American and Canadian experience in the field of adult education can help to create harmony between national traditions and world achievements on the basis of humanism and democracy; to give high quality educational service to adults, synchronize national system of adult education with world tendencies, provide conditions for adult education development and its influence on economic development of the state.

Key words: adult education, active citizenship, democratic citizenship, USA, Canada, Ukraine, civil society.

УДК 378: [091.12:005.591.3]

Оксана Товканець

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ORCID ID [0000-0003-4438-0167](https://orcid.org/0000-0003-4438-0167)

DOI 10.24139/2312-5993/2021.08/250-263

АНДРАГОГІЧНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

У статті здійснено аналіз застосування андрагогічного підходу в підготовці менеджерів освіти в європейському освітньому просторі. Мета статті: обґрунтувати особливості підготовки менеджерів освіти в європейських країнах з урахуванням андрагогічного підходу. Методи дослідження: загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція), методи аналогії й порівняльно-педагогічного аналізу; систематизація, узагальнення, оцінки виявлених особливостей. Підкреслено, що для успішної професійної діяльності менеджери для системи освіти дорослих повинні володіти сукупністю знань із менеджменту освіти, з урахуванням особливостей освіти дорослих, управління системою закладів, що надають послуги з навчання дорослих, управління функціонуванням системою освітою дорослих та